

Xo wela mephato.

K34/82

- 1 Basenanyana le nanenyana xe ba bona xore ba xodile, ba nyaka xo bolla ba bitsana ka moka le banenyana ba ya mosate xo bina kosa. Ba e bina bosexo le mosexare, kxosi e sa robale ka baka la dikosa tsa bona. Xe ba bina ba le byale ba roxa kxosi xamoxo le banna ka moka ba re, masete a lena banna, kxosi nthsa bodikana o re fo-rile ka pollo. Xe bo sele mohlomong morena o tla re, masoboro le swanetse xo tsosa ntlo ya ka e wele. Ba tla dira byale ka pele, mmereko o mongwe le o mongwe o kxosi e eng ba o bereke, ba o bereka kantle le xo xana ka baka la xore ba retella xo bolla. Lanenyana mothobo wa bona ke xo topa marula le xo sekela byane. Mhlang marula a budule mathamasa ba a hlaba tsatsi le na nwaxo, kxosi e re xo bona sepelang le botse batswadi ba lena ba re xo ja tsa xo ja ba tle mona. Xe ba fihlile mokxotana o ema xare ka bona a re, kxosi e re bana ba lena ba tswenya le boroko xa ke bo
- 2 bone, ba re ba nyaka xo bolla, batswadi ba bana ba tla re xo lokile bolotsa morena. O napa a ba hlaloesetsa xore ka tsatsi la xore le tle le nthse bana ba lena bae mphatong. Ka xobane ba ka ba ba robala le basadi ba lena, xe lesoboro le ka robala le mosadi xoba xo mo kata, xa na molato, xe mosadi a mo file molato o na le mosadi empa a ka se ke a lefa, monna le banna le basadi ba tlo no mo koma ka dikomo ba re ke mpya a ka napa a robala le lesoboro la nta ya monapo xare xa banna o be a saileng. Monopo wa nta, bara xore e so ba mmolotse bopele bya xaxwe le kxata le sa kxurumeditse semenyo ka mo xare xa lekxata, xe a re wa menya, o fumana xo tletse dilo tse disehla tsa xo nkxa kudu, ba re ke dikoko. Letsatsi le fihlile la xore ba tswa motswadi wa ngwana e mongwe le e mongwe o tla a rwele byala ba re ke dikxwale, ba kxobela ntlong ya mohumaxadi e moxolo wa kxosi. Xe ba feletse byale banna o tla kwa ba re, tsatsi le a xo siya morena, nthsa bana ke bosexo. Lexe morena a taxilwe ba tla leka ka matla xo mo tsosa, ka xobane mo a laoletse xore bana ba yo axelwa xo moroto xo tseba ke yena.

K34/82

- 3   Xa a botse motho o thsaba xore ba ka ya ba epela dipheko tsa bona
bana ba batho la ya ba fela. Xe morena a tsoxile, o tla bitsa
mokxomana le kxadi a re xo kxadi ngaka e itse wena o letse
mphulukwane o ete pele xa bana o ba felexetse, a re xo mokxomana
bana o sepele nabo o e o ba bexe felo xa xore ngaka e boletse
byale xo fedile sepelang. Ke moka kxadi e letsa mphulukwane a ya a
kitima le bona masoboro a mo sala moraxo ka lebelo, banna o kwa
ba re sepelang polo ya rabeng. Xe ba setse ba tswela ka maforo
ba thsiretse, basadi la sa ba bone, ke moka kxadi ya xoma banna
ba ba dikanetsa ba roba mahlare ba ba thaireletsa ka ona, byale
mokxomana o tla re xo mokxomana e mongwe ba supe tsela ya xo ya
bokete, yola ke moka o boela ka xae, xo tsea sesa xo morena, ka
moraxo xa mo a se fumane ke moka wa ba latela. Byale xe a fihlile
o re xo banna lokisetsang banna malao bo-santsabyane ba nyamele
bana dikxong. Ke moka banna baba mosomong o moxolo wa xo kxola
malao bo-santsabyane ba rwala dikxong. Xe ba feditse malao le dik-
- 4   xong, ke moka mokxomana o thsoba mollo kxorong ya mosata, ka moka
xo bona ba tsea mollo xona. Ke moka xo fedile ba ba opendisa
kopelo ya xo robala ba re kxwerere masemafefo, xa ba ba opedise
sebaka ka baka la xore eso ba bolle, ba ba homotse ke moka ba
robala. Tsatsi lewe xa ba je dijo fela ba ba tswara xabotse
mankxapana nka moswana xona ba tla fumana monna e mongwe le e
mongwe a ene ka mmala o sele. Banna ba bangwe ba tloxa ba ya
maxae ba bangwe ba sala. Xa bo sele, baapedi ka koma ba isa
men, dolo, bosantsabyane ke moka ba ba fa tsa xo ja ba ja bosantsabya-
ne ke xore baditi bana ba ba bollaxo lehono ba hlatlama bona. Xe
ba feditse xo ja ba diti ba rwala mexopo e boela ka xae. Byale ba-
kxalabye le banna xamoxo le kxosi ba ya komeng, ba re xo baditi
sepelang lo tsea koma re hlakane nayo, ka setiyong. Ke moka
baditi ba kitima xa ba fehla o kwa ba re na xa la tswarwa ke moxou,
ke moka wa kwa bare le re tswere, ba re thakxoxang lo nwa metsi
- 5   re tla tswa re oma makaelele ke a mangata ka kowa nokeng ya

Serobeng byale o bona ba thabile kudu. Ke moka ba ema ba roba mahlare ba ipipa ka ona, byale moditi o hlaba molao o re kxabo ba dikana ke moka ba xobella ba ya nokeng. Xe ba fihla nokeng, ba bona banna ba bantsi ba bangwe ba ba dikanetsa ba ba utamisa ka thase byale bakxalatye ba dula ka kxakala, byale mafika awe ba dulaxo xo ona ba fotla ka sehlare, xe ba feditse xo fotla, ba bitsa kxoro tse di boxaxo koma pele la tswikela le noka, byale samphaka xe a bitsa xore ba tle, byale xe a fihla xa samphaka ba mo kxaola lekxetswa ka mphaka, wa kwa ba re monna ke nku xa a lle, o lela teng, ke moka samphaka o mo ripa mosobo, xe a lla banna ba tlatsa lesata banna ba ba lexo kraufsi le ba ba sesoxo ba loxa koma bona ba re lekwelele le a rotoxa ba dira masata, ba direla xore ba bangwe ba se ke ba a kwa xore xo dirwang ba dira byale byale xofihlela ba felela. batho ka moka xa se bo-samphaka xo na le ba ba kxonaxo. Ka moraxo mokxomana o kxobakanya mesobo a e hlomela ka le lesimelo o ya nayo mphatong, ba isimela sebesong sa mosate, e ya a xae mohla koma e aloxa. Xo tloxa ka lona lebaka lewe, byale ke koma mosomo wa ka nokeng o fedile. Byale monna e mongwe le e mongwe o loxela ngwana wa xaxwe marabe (kxare) ya xo thexa polo xore ya se ke ya kxoma masete. Xe ba feditse xo dia byale ke moka ba kxa mahlare ba khu rupela ona, ba xobella ba boela morotong.

Melao. Xe monna a fihla ba mo phuphutha a re xo bona, batsa ba mmamaropo a xo tlala le kwetse. Xe monna a bitsa e mongwe o re, bya mokete, yena xe a araba o re, e lebyona, xe ba bolela nabo ka moka ba re, boloi, bonaxe ba fetola ba re, e byona. Mollo la re ke sesepe, ketsi ke matsala, xo thonkxwa ba re ke xo thsoba, xo nya ke xo kokolotsa. Xe mondi e mongwe a ka phosa maina a, ba re pudi ya ja lotsa e lopetra tse dingwe, ba swanetse xo ba isa xo hlapa (moxoke) bosexo. Boloi xa bo jele ditswaneng, bo jela mahlareng, ba seba ka maxotlo le dithsipa, le dithswene, meroxo e

7 ba sebaxo ka yona ba re ke sekwalo. Dijo tsa xona ba ja ka
 moswanyana le ka mabanyana xo fa xa dikxarebe ba di rwala ba di
 bexa kraufsi le moroto, byale mowe di rwala ke baditi. Kxarebe
 e ngwe le e ngwe e kxetha yo a tla xo mo rwalla moxopo ya sa
 kxethaxo x ba rwale ke moka o tla no lla le ona xofihle yo mongwe
 wa moxau a moxauwela a rwala a mmotisa xore o swanetse xo kxetha.
 Boxobe byo ba ba apexelaxo byona ba re ke mongaolo, ba bo loisa
 ka matla wa tiya motho ka byona o ka mmolaya. Xe a fihlile
 ka morotong baditi ba a leka ka difeisi, byo ba reng ba tiya bya
 popotela ke popa ba swanetse xo bobela xo sele, ala a xo loka
 ba tsabolela ke moka la re tiki, monna e mongwe a ba emeletsa ka
 kxati a re, tibipaka (xo tiba mokxwete ka serete) byale ke moka a
 re, hlaxaro (ejang) ke moka ba thoma xo ja, xe e mongwe a feditse
 boxobe a sa bo nyaka, o re swikii ke moka ba mo fa. Baditi xe
 8 koma e sa ja bona la tsea moxopo ba dula kantle xa maforo a moroto
 ba etsakatsa, ba opela kosa ba re o-ha o-tswai banna ke motho
 ka o tee ya rialexo byale ba bangwe ba re o-ha o-ho-haa, byale
 yola wa xo hlatella yena o retekanya ka mekxwa e mentsi wa kwa
 a re o-ha o-letswai re loka mphato o-ha o raloka byala bo a toka
 oha-oho-ha, oha-o seroto ke narotolelo, oha-oho-ha, byale byale
 ka mokxwa o a tsebaxo diema, xofihlela koma e fetsa xo ja. Yola
 a ba disaxo xe a bona xore ba feditse o re manyabahla, ba re, mm,
 ke moka o kwa ba thoma xo kxohlola ka xobane xe ba sa ja, a xohlola
 ba dha kara-kara, ke xore xo ba tiya maraxo. Xe ba dutse sesepeng
 (mollong) ka madulo a bona, yola xoba ba lesa o tsea moxatoxa a re,
 pidi, bona ba re xa bya beya, pele xa mowe, wa e retekanya a re,
 matito ke marema a beselepe mantla ke marema a bo mphaka maxare ke
 maswara a bo seatla. Byale a thoma xore pidi, ba re xa byabeya,
 xa byabeya bo hlwele kae, ba re molabyana o se na metsi, molabyana
 o se na metsi, mathsela thsela a bo kwa e. Pidi, xa byabeya, a re
 9 thaka tswiri, ba re ro hlakana molapong, molapong o hwetsaneng re
 hwetsane sa mphaka, sa mphaka a hloka madimule wa sala. Pidi,

xa byabeya, banna mothane, mothane wa hloka mphahla wa lla. Ke
 moka byale a re, xo bona tseke (emang) a emisa phate ela ya xaxwe
 a re , a re, kokowee, ba re ee, a re, xa ke re koko ke bitsa
 Lanabane le Photwane, ba re owa, ba dutsi ba nkakalla xo tloxa
 owa xa ba ke ba nkakala di bodile, owa, nna xa re bakone owa, xa
 re basetsi ba kona, owa, mamoxo wa xo nwa byala, owa, a okamela
 bodiba, owa, a re kwena e ntsee, owa, molato ke fe bodiba, owa,
 e lexo selo sa metsing, owa, a re, ota ke moka ba thoma xo xobella,
 ka sona sebaka sewe ba xobellaxo banna ba tiana ka dikxati, xe ba
 bona ba nyaka xo xoba tsana ba re, sikona (lesetsanang). Xa ba
 homotsa, ba letsa moludi, ke moka ba phuphutha, xe e le ka moswana,
 10 ke moka ba tsea mahlare ba sepipa ka ona, ba xobella ba atswa ba
 ya hlaxeng xo hlwa ba raloka, byale baditi ba twala mexopo ba isa
 xae, ola wa popa ba khlimele mahlare moditi ya rwalaxo ona o eta
 pele ba mo sala ka moxoxo, ba opela kopelo ba re, mohlabendi a re,
 oha elewe, elewe, byale byale xe ba le kxaufsi le xo fihla xae, mo-
 diti wa xo kxona xo roxana o re emang, ba ema, a re basadi, bala ba
 re, owa, xo tsoxaxotsoxa ke apexa boxobe wa apexa popa, owa, ke
 sa re basadi xo tla la, owa, ke ra yena ngwanenyana yo mokete,
 owa, ke ra a no apexela ngwanabo popa, owa, a xoka ke basemanyana,
 owa, ba no lala ba mo nyoba bosexo ka moka owa, moroxeng baditi,
 nnyo ya xaxwe, mmoetseng, nnyo ya xaxwe e ntso ya maboja, mo
 nyobeng baditi, kxwa opho kiding, xe ba dira byale ba hlaba boxobe
 bya xaxwe ka dipate e le xore ba roxana ka mokxwa o ba ka kxonaxo.
 Boxobe byona byola bya popa, o swanetse xo dira byala, a rwale bo e
 mosata, xo bexa xore ke utlile kxwale. Ka mabanyana le xona ba
 no ja byale ka moswanyana xe ba feditse ba ba opendisa dikopelo
 tse dintsi, kopelo ya mafelo ya xo ba robadisa, ba re, kxwerere
 11 masema fefo, wa kwa banna bona ba re, bopape ba ntipa polo,
 xe ba ba homotsa o tla kwa ba re sai (robalang).

K34/82

Matla xosa ba ba tsosa, ba fetola molalatladi, ke ba ba tsosa ba re, swikii, yo mongwe le yo mongwe o swanetse xo tsoxa ka sona ee aka sese ya salaxo a tsoxela moraxo wa teiwa. Xe ba feletse xo tsoxa ke moka ba xobella kosa ka e tee, ba xoma ba robala. ba robala ka tlung ka e tee, xa ba apare dikobo ba apara lethebo la kxosi, (byane) ba swelela ka xare xo byona, ho botutho xaxolo, xe o robala o e anetse xo kwa ela, wa robala byale ka xae, ba tiya ba tshabisa xore o ka se tshoba. Xe ba ile xo tsoma ka thabeng pele ba tsoxa e sa le xosasa ba thoma fase xo yona ka lebelo, o tla kwa ba roka ba re, thaba ya xa mohlaya hlatsisa bontsi ba tiya ke dithsukane, ke moka ba ba uta ba tlatla ba ba bitsa xe ba tso boya. Xe ba fihla moroto, yo mongwe le yo mongwe o rema kxati ya xo hlola molwetsi, ke xore ba ba babyaxo ba sa yaxo xo tsoma ba ba tiya. Diphoofolo tse ba di bolailexo ka moka diya xo morena, fela banna ba ba xoba ba ile nabo xe e le tse dintsi wa ba swaedisa, yena o tla swaedisa ke kxosi, mokxomana dihloxo tsa tsona ba di apexa ka morotong ba di kana. Xa ba je fela, xe mmaxwe byona a lokile o no ba utswetsa.

Xo fetolela. Ba bona xe ba bantsi ba fodile, ba setse ba se ba kae, byale xe ba tla tsoxa ba fetolela, ba swanetse xo rakisa kxaka ba e sware ka diatla e sa pnea, byale ba e tswie ke moka ba hlomele phateng, ba loxa lella ba apara lona. Ke moa ba tloxa e sa le xosasa ba yo tina kosa molaleng kxole le basadi, fela ba ba bona lesoxana le swere phate ela ba hlo etsexo xaka, o bina a dikoloxa ka mo xare xa lesaka la bona. Ba tina xofihlela letsatsi le hlaba byale xe le hlabile e mongwe le e mongwe o disa xore kxaka e tla tswa ka kae, le yona kxaka e disitse ka mo e tla tswaxo ka xona, yo re ka mo xo emeng ba banyana ba dula sebaka ya tswa ka xona ya tshaba e lebile morotong. Ka moka xa bona ba e rakisa xore ka e sware e seso ya fihla morotong empa ya fihla morotong ba seso ba e swara baditi ka moka ba thiba maforo ka dikxati byale yo mongwe le yo mongwe xe a feta ba mo tshedisisa moxakxo (xo tiya mato).

13 Byale banna ba bangwe ba ba ruta maeno ba re xe le sa ya ba bangwe ba lena ba swanetse xo utama tseleng xore xa e tswa e sile bala lena le tla e swara . Ke moka badira byale ba e swara ba ba rotse koma.

Mesomo. Ba ripa diphate tsa mantlo ba di kxobakanya ka morotong, byale motho ya di nyakaxo o ya xo morena xo di kxopela ka selo se anaxo naso xoba pudi le byala, matsatsing ana a bo lehono ba kxo ela le ka thselete. Byale xe morena a dumetse koma e rwa la diphate bosexo xa ba xohlole ba bexe diphate fase xabotse tsa se ke tsa dira lesata, ba sehuba ba xohlola xe ba fihla ka morotong. beng ba motse ba tla makala xe ba tsoxa ba fumana diphate tse dintsi di le kxorong. Ba loxa disexo tsa kxosi xa e le tse dintsi wa di rekisa. Kudu-kudu mosomo o moxolo ke xo tsoma, diphoofolo, byale ka matlabo, dikxaka, makwelele, dihlole, mebutla, diphuthi, le dikome. Xe ba ka re ba tsoma e mongwe wa mondi a thobisa (xo feta), mahlatse a bona ba di bolae ka bontsi, ba hloka xo

14 bolaya, ba ba binthsa kosa ya dithswene ba dikuloxa mosapaoio ba re, ja homo byale byale, baditi ba ba tiya ka dikxati, xofihlela yo mongwe wa bona a re sikoma (ba lesetseng). Xe ba tloxa mowe, ba thoma xo dira hlarara, xe ba eme ka maemo a bona ke moka ba re xabaxaba, byale ba thoma xo sepela ba thoma ka baka la xo kwa bohloko bya kosa ela ka xoba ba e bina phoofolo ya tsoxa, xa e sa tloxa. Letsatsi le ile ba thoma ba boya morotong. Babundi ba reea dikwale le dinonyana tse dingwe xore ba di fakele ka molopeng a moxolo lexe e le nonyana e nyanyane. Ba thela ka tsona mohla xo fihlile monna wa Moyeni. Xe a ba opendisa a sa ba robadisi ka pela, ba o tsea ba o lahla pele xaxwe, ke moka a leboxa nme a ba robadisa. Xe a ka re a phutholla a fumana e le motete xa xo na taba molato o fedile a ka se sa kxona xo ba tsosa. Mollo wa ka morotong xe ba o xotsa wa tswikela ya no ba mollo ka o tee, le bona xe ba dula ba tswikelela, ba angwe ka kxakala a bangwe ka tlase.

- 15 Xa ba o ore byale ka batho ba ora ka kxwele ka xo p e axana, a re ke xo hlaba thedi. ba thsabisisa dintoto tsa bona di ka se ke tsa fola kapela xe ba ka ora byale ka batho. Moloi xa tsene ka morotong ka baka la xore ba bexa dipheko tse dikxolo le yona koma, ba tsea mesobo ya ba ba bolotseng pele xo bona ba e hlakanya le dihlare tse dingwe, ke moka ba tsea motsekwane ba o xerexanya yaba dithselemetla, byale ba thsela thsidi. Mondi yo mongwe le yo mongwe a tla a kxera a metsetsa teng, xa xo na moloi ya ka tlang a ba dira selo. Le ona masoxana a xo robala le basadi ka xae, xa ba dumellwe xo tswarela dijo tsa koma. Xe a na le makxoma nme a fihla ka morotong o swanetse xore hlowa mabyere (ke xore le se ke la kxoma). Xe a sa dira byale bana ba kxoma ka morotong ba nyakisisa ba furana xore ke morwa mokete ke molato o moxolo ka xo-
- 16 bane o nyaka xo bolaya lesaba la kxosi. O lifiswa dikxomo tse nne. Babondi ba tloxa bosexo le baditi ba ya nokeng xo epa kxetla, ba se kxetla ka yona xodimo xa dihloxo ya omelela xodimo xo tsona xosasa moxongwe le moxongwe kxokxoti e tsoxa e lebelela ke mo xo kxumuxileng. Xe a ka fumana xo kxomuxile, yena mondi yowe o tla kwa bohloko, e tla mo kokota ka matla mowe xosasa a ka se keng a tsoxa a boeletsa. Kxokxoti ke phate ya kobi, kxetla ke boraxa byo tswewu, xe ba le kxole o bona hloxo tsa bona e le tse thswewu.

- Xo aloxa. Kxosi e tsibisa makxolo wa koma ke xore molebedi xore ka tsatsi le xore o botse baditi ba tsibise heng ba bana ke maxaola (xo fola) ka tsatsi la xore ke selala se eme ka moswana a xona ba aloxa. byale batswadi ba bana, ba banna ba swanetse xo tla, ba yo lala ba epedisa bana bosexo ka moka. Xe bo sele papaxwe e mongwe le e mongwe o tla le lekxeswa la ngwana wa xaxwe, yowe
- 17 ngwana wa xaxwe a hweleng ka morotong mokxonana o ya batswading la xaxwe a byaya sedibelo (xo hlobosa) kxanthe matsatsi ke moka o be a no faxa tsa xo ja a isa fela ba sa mmotse xore o solela lefela ke kora xa ba bolele, le yena papaxwe ngwana laxe a tseba a ka se ke a botsa mosadi.

K34/82

18 Eawe bana ba bona ba sa phalaxo ba bona xe ba rwala maxoko le
 maxobe ba bile ba etswa ka motseng ba e ya mosate. Tsatsi la
 xo aloxa xa ba je dijo, fela basadi bona ba faha ba isa, ba tsea
 maxobe ba bona ka moka ba a fakela lesakeng ba a isa kxosing, o tla
 dira byala ka ona. Mosexare owe wa xo aloxa ba hlwa ba hlapa,
 banna ba kxothella dilo tsa ka morotong felo xo tee. Byale xe
 letsatsi le setse le ya xo dikela monna yo mongwe le e mongwe o
 tla le lekheswa la ngwana xa xaxwe le makhura a xo phahlaxanya le
 letsoku ke moka ba tlatsa lekheswa, le yena mondi ka moraxo ba
 ba tswesa ona, xe ba feletse mondi e mongwe le e mongwe o tsea
 lepara le kxati ba ema ka tsona. Byale ba letetse mothsohi wa
 moroto ba tloxa ba ema kxolenyana le ona. Babondi xa ba swanela
 xo lebella moraxo ba xa tswa diso ke banna ba lebellaxo ba fela ba
 re theuba polo ya raxo teng tsatsi le a xo siya ba bona mosi o re
 tupuu, byale ba thoma moxobo ba xoba ba libile kxorong ya mosate,
 xore mosi o thome xo tupa ke moka ke maxaola. Basadi ka xae
 ba kxana ba re a la re a ka se boe e mongwe le e mongwe o kxana
 a tswere lexoko la xo alla ngwana wa xaxwe. Banna bona ba xoba
 moxobo ba re, ya-olerole, o-o, ya-ole-ole, o-o, byale byale xofihle-
 la ba tsena ka kxoro dialoxane di inamela fase, basadi ba ala
 maxoko xare xa kxoro ke moka xe ba fihla dialoxane di dula xodimo
 xo ona, e mongwe le e mongwe o dula xodimo xa lexoko la bo, baditi
 ba ba sapa. Ke moka xo fedile ba ja maxobe, fela dialoxane xa
 ba boledisi basadi xe ba feditse xo ja ba ba tseela maxoko a bona
 ba yo a ala lapeng la mosate ba robala xona. Banna bana bona ba
 rotala kxorong ba lala ba tiya komana malesapane o lala a lla
 bosexo ka moka. Ma tla xosa ba tsosa dialoxane ba tlilo boxa,
 19 komana tsona x dikxati tsela ba tswaxo ba di swere ba ba tiya
 ka tsona xodimo xa komana e mongwe le e mongwe xe a fihla o
 patlama xodimo xo yona ke moka ba mo tiya kxati tse pedi, byale
 byale xofihlela ba fela. Ma moraxo xa mowe ba ba reela moroto
 wa bona byale ka Manala, leina la moroto ba le fumana kxosing e

20 kxolo le xona ka sona sebaka sewe xo a tloxa xwa ba xo hlaxile
 selo. Ma moswana kxosi e ba hlabela kxomo e ba hlatsisa dipeba,
 bona ba hlwa ba bina matsentse ke kosa ya xo birwa ka dinaka ba hla-
 ba fase ka mapaa ala ba aluxileng nao. Xe ba lle kxomo ewe ka
 moswane ba tsama ba lina metseng ba ba fa sewe ba leng naso, ba
 bangwe ba maina ba ba hlabela dikxomo xoba dipudi. Xe ba hlakantse
 metse ya maxeng ya xabo ba baya mosate, byale ka moswana ba yo
 kxaola marara kanya, ke xore xo apola dipheta. Lona lebaka lewe
 ba bina. Banna ba hlokomela sealo xane se se ka rexo xa se sepela
 sa sanko xe se dirile byale mohlang wa mararakanya ba swanetse xo
 ba mamisa diudi, ke xore matswele a pudi a mabedi. Byale barema
 diphate tse pedi ba phathaxisa monwana ba minya ka tsona ba re
 ngwana o bola koma a e bona o sopa basadi xore re xo dirileng
 ka morotong. Xe ba feditse mowe e mongwe le e mongwe wa lokoloxa
 ba ya maxe a bona. Byale ba bolotse bo dikana ke maxaola, ke
 moloko wa xabo banna xo setse boxwera. Bodikana ba bolla marexa,
 ma tliilo aloxa mola xo ruthela. Xe ba ile maxae a bo bona ba
 ba hlabela dipudi, ba ba hlatsisa dipeba.

21 Bale. Ke lebollo la banenyana, ba thomile le basemanyana
 fela basemanyana ba loxile bodikana ka moraxo le bona ba ya
 molapong (morotong), e le xore sebaka se basemanyana ba le morotong
 bona e be ba rubaruba ka xae, ba bina mantelole. Ba tsoxa e sa
 le xosasa ba ya xo hlapa bokona, ba re xo fihla ka nokeng ba
 kokobala ka xare xa bodiba xofihlela letsatsi le hlaba. Xe
 le hlabile ba nthu motaxa ba dira methaladi mehlong le matsoxong
 le maotong le dimpeng ba dira byale ka pitsi. Byale ba tla ba bina
 xare xa kxore ele xore xe ba sa ya xo hlapa ba opela kosa e
 ba reng ra hlapa bokona. Xe ba tso boya ba re re tso hlapa
 bokona.

K34/82

Xe ba le xore xa kxoro ba lina mantelele. Bale ba fetsa beke ka e tee molapong ba ba bolotsa e seng kudu byale ka banna, bona ba no ripa nhlanyana ya setlapo byale ba ba tswesa makxeswa ba ngatela byale ka basemanyana. Tsatsi le ba thobaxo moroto, mosadi e mongwe le e mongwe o ya a swere kxoko le sa xo kxopetsa kxoko. Ba ba tatela kxoko dinokeng byale sa xo kxopetsa kxoko sa tla ka xodimo ba re ba rukilwe, xa xo duncle xore otho a ka robala nabo. Xe monna a ka fumanwa a robotse le ngwale ke molato o moxolo kudu ka baka la xore o ruxile basadi xammoxo le kxosi, le mo naxeng xe a se na sa xo lefa ba xo raka. Ka mabanyana a mangwe le a mangwe ba fepetsa ka lefaxong (ntlo ya xo axiwa ka dihlaka tsa lotsa). Byale banna ba axa sedutu pele xa xoe ba axe, ba tswala koma e ba re ke molebotwane, ke moka ba le ba lala ba epella bosexo ka moka. 22 Ke moka senetsitse xore banna ba axe sedutu, molebotwane ke moka o tloxile, mohlang ba axa sedutu xo xoxo xa sekokoi tsatsi lewe se fihlang ka lona bale ba robala kxorong xa xo kxathalexe lexe pula e ka na byang le byang e tla ho ba felala emeleng ya bona. Xa se fihlile se rera mcrero ya sona semamathe a ema maforong a sedutu a kxowella a re, axee kokoi e ya batho, e re botsa thoto ya poo (monna kxosi) le ngwale moxolo marebane (kxosi ya mosadi), nna a ka naxoto ke rapile a wena a xaxo o rapi, a loeletsa xo kxowella re, axee kokoi e ya batho e re ke rapile, ke tswa kxole botsang ngwale moxolo marebane le thoto ya poo ke nyaka metsi mahlapela (byala) ke moka ba rwala ba isa. Byale xe sefeditse xo rera melato se bitsa bale byale ba arabela, sa re, melato ya ka ke rerile, koma (tiya moropa). Masoxana, dikxarebe, banna, basadi, basemanyana le banenyana ba lala ba sebetela bale xo fihlela bosexo. 23 Ke moka ngwale o swanetse xo xoxoxa e sa le mosebare, ba kitinela kokoi, ke moka ke mosebetho xo fihlela ba tlilo aloxa. Basadi le bona ba ba tswalla dikotsa bona pele xa mosebetho, ngwale e mongwe le e mongwe yo a tserwexo o tswalla ke ba boxadi dikoma. Ke bo mosiyamone, sexwataxw tane le lepono dihlaka mahlakeng banna le

bale ba ena maribanang, fela banna ba swanetse xo thsaba. Dikxone
 tsa xo xotsa mollo ka sedutu xo roba bale ba re ke bohlatla, ngwale
 e mongwe le e mongwe o swanetse xore xe kokoi e bitsa xore ke nyaka
 marapo a dithotla a tsebe xatotse xore e ra dikxone. Xa se re
 se nyaka modupa dithevane se nyaka motsoko, meno a bathoka ke xore
 sera mahoya, ke teona dirufo tsa koma. Xe kwedi e ile tsofing,
 sekokoi se thsaba letsofi se boela madibeng fela ka lebalana se a
 boya, byale byale xofihlela ba tlilo aloxa. Xe se robadisitse
 bale xa se rate xore motho a dire lesata xoba xo roxana xoba ntw
 24 mowe motsen_ wa mosate, xo dilo tsena di ka diriwa setsosa, bala
 mohlomongwe sa ngala sa re se boela madibeng a bo kubu le bo kwena,
 byale semmathe o tla xowella a re axee, kokoi e ya batho, e re, nu
 ke ya tloxa mokete o mpolaila o thobexetsitse dihlokore teng a sale
 a bolotsa, byale motho yowe a ilexo a dira lesata o swanetse xo
 nthsa selo a se tibeke ke moka molato o fedile. Xe yo mongwe
 wa bale a ka dira phoso se ba isa mahlatlana (xo hla a bosexo),
 wa kwa se re, ngwale nkorie mahlatlaneng, byale banna le bona ba fe-
 la ba re, ngwale nkorie, e nkorie mahlatlane, ngwale nkorie, e
 nkorie madibana maso. Xe xo se na motho wa xo ba rola koma ba tlab
 ba fihla nokeng ba kokobala ka xare xa bodiba bosexo. Ka moraxo
 xa ro ba feletse, ke moka ba kxona ba boya xae. Ka sedutung
 mosadi xa tsene xammoxo le maxaola. Mosomo wa bale ke xo lema
 masemo a basadi ba mosata, le xo a hlaxola xe ba feditse motho ya
 naxo le sa xawe o no ba kxopela xo morena ba ya ba mo somela.
 25 Xe mabele a budule ba roba, thsemo ya mosadi e moxolo w_ kxosi ke
 moka ba aloxa. Tsatsi lewe ba tla tsoxang ba loxa e ba selala
 se eme xe bo esa ba beula ba le peudi, xe letsatsi le ya xo dikela
 ba ya ka nokeng xo sikinya seotle sa kokoi (hloxo ya kokoi). Pele
 xa mowe ba bina malope, kxosi ya ba hlabela kxomo, ke moka ba
 tsama ba bina metseng ka moka, e mongwe le e mongwe o no ba fa
 se a naxo naso.

26

Xe ba feletse xo sikinya seotlo ke moka kokoi ya madibeng xe ba fihla ka kxor ng ke moka kxosi e re, tlojang le bana ba lena, ke moka xo fedile ba tloxa. Ngwale e mongwe le e mongwe o nthsa sehlahle sa xo patela kxosi ke pudi. Ke moka byale ke dikxarebe, ba kama molam byale ka basadi. Xe batho ka moka ba bunne mabele ba feditse hlokwa e budule, byale maxaola a thoma xo kxotha hlokwa, ba e kxotha ka bontsi, xe e le e ntsi bo papaxwe bona ba ya mosata xo lexa xore ba feditse xo kxotha hlokwa ke moka kxosi e tla re sepelang lo loxela bana bawe ke moka ba ya xo loxa. Xe motho wa xo tswa di leteng tse dingwe a ka fihla ka mowe ba loxaxo ka ntse, ba mo lahlela lenti ba bona a sa kxone xo loxa ba mo rema (xo tiya) e le xore pele ba mnotsisitse le molao a o hlabile ba bone xabotse xore o bolotse. Xe ba feditse xo ba loxela ba beba kxosi xore ba x feditse, ke moka kxosi e tla re xo maxaola sepelang le botse bo mmalena ba ene mebela ka moraxo sepelang le ba botse ba dile, ka moraxo sepelang le ba botse ba riteletse, ka tsatsi la xore le a tswa. Mabyala awe ke dikxwale tsa xo axa moroto. Tsatsi lewe maxwe mondi e mongwe le e mongwe o tswa a rwele kxwale ya ngwana wa xaxwe. Ke moka xe letsatsi le ya xo dikela ba tswa ba ya morotong, monna e mongwe le e mongwe o roka bana ba xabo. Ke moka ke baxwera xa ba sa boledisa basadi ka molomo la baboledisa ka mcludi. La apara hlokwa tsa xo phathakxa ka mahwafeng ke merapala, dikxape ke tsa mo dinokeng, masarella ke a matong le matsoxong. Hlokwa wa hloxong e na le basila ba xo kxona xo loxa malebela. Xe ba bolla baxwera ba ja dijo tse dibotse le byala ba a nwa e seng ka matla ka xobane ba fumana moxwera a taxilwe pudi ya ja lotsa e lopetsa tse dingwe ba ba tiya ka moka xa bona. Maxobe a bona ba seba ka mcroxo ya xo swana le e batswadi ba sebaxo ka yona. Xe ba robala ba apola hlokwa ka kosa e ba rexo, morwa tholotone lekokhole sokxo. Na xo sa na nollo e byalo ka ela ya pele.

27

27 cont.

Selo sa bona se sexolo ke mesomo le xo ithuta xo betla naho le mafchlo. Byale xe bale kxaufsi le xo aloxa ba nthsa dihlahle moxwera e mongwe le e mongwe pudi pudi matsatsi a bo lehono ba nthsa le dithealete lesome. Tsatsi le ba tla tsoxa ba aloxa eba se lala se eme byale ka pele. Xosasa ka miriti ke moka moroto wa swa, xa ba sa robala kxorong, batswadi ba bona ba napa ba tloxa ba tsama nabo. Ke moka ba feditse bodikana le boxwera, byale ke banna ba swanetse xo se a senna. Ke moka xo tlilo fela mengwaxa e medi kora e seso ya teiwa. Kxosi ya bolotsa mengwaxa e thsele-tsexo (6) wa bo supa ke moka wa hwa.

END 682.